

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

СВІТЛИЧНИЙ О. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
(м. Дніпропетровськ)

УДК 343.546

**НЕПОВНОЛІТНЯ ОСОБА ЯК ПОТЕРПІЛИЙ ВІД
РОЗПУСНИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ**

Розглядаються питання визначення та ознак потерпілої особи від учинення розпусних дій за Кримінальним кодексом України, на підставі чого пропонується визнавати такою будь-яку неповнолітню особу.

Ключові слова: неповнолітня особа, розпусні дії, потерпілий, віктимність, криміногенність.

Рассматриваются вопросы определения и признаков потерпевшего лица от совершения развратных действий по Уголовному кодексу Украины, на основании чего делается предложение признавать таковым любое несовершеннолетнее лицо.

Ключевые слова: несовершеннолетнее лицо, развратные действия, потерпевший, виктимность, криминогенность.

This article deals with the definition and characteristics of a victim of indecent assault under the Criminal Code of Ukraine, based on which an offer is made to recognize it any minor.

Key words: a minor, indecent assault, the victim, victimization, criminal.

Вступ. Потерпілою від розпусних дій у диспозиції ч. 1 ст. 156 Кримінального кодексу України (далі – КК) визнається особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Заслуговує на увагу невідповідність назви ст. 156 КК «Розбещення неповнолітніх». Відповідно до цивільного та сімейного законодавства такими визнаються особи, що не досягли вісімнадцятирічного віку, та змісту диспозиції ч. 1 ст. 156 КК, у якій йдеться про розпусні дії щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. На суперечливість закону про кримінальну відповідальність у цій частині вже неодноразово звертали увагу криміналісти. У практичній площині, вважаємо, питання полягає у наявності або відсутності суспільної небезпечності розпусних дій щодо неповнолітніх осіб у віці з шістнадцяти до вісімнадцяти років. За логікою законодавця, розпусні дії щодо осіб визначеної вікової групи неповнолітніх не є суспільно небезпечними.

Питання потерпілих від статевих злочинів, а також і розбещення неповнолітніх, досліджувалися вітчизняними правниками, серед яких: Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Л. В. Дорош, О. О. Дудоров, О. Г. Кальман, Л. Г. Козлюк, С. С. Косенко, Т. Д. Лисько, Я. В. Мачужак, Л. І. Мороз, В. О. Навроцький, О. О. Сльота, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський, С. В. Чмут, А. П. Шеремет та ін. На теоретичних і прикладних положеннях досліджень цих правників сформуємо авторське бачення основних ознак потерпілого від розбещення неповнолітніх.

Постановка завдання. Мета статті – виокремлення та дослідження конструктивних ознак розбещення неповнолітніх, що характеризують потерпілого від злочину, а також виступають ознаками основного (ч. 1 ст. 156 КК) та кваліфікованого виду розбещення неповнолітніх (ч. 2 ст. 156 КК).

Результати дослідження. Період статевого дозрівання неповнолітнього пов'язаний з

глибокими морфологічними і функціональними змінами всіх органів і організму в цілому. Відбуваються зміни в ендокринних залозах і, передусім, у гіпоталамо-гіпофізарній системі. Під впливом соматотропного гормону гіпофізу посилюється ріст тіла в довжину. Гіпофіз також стимулює діяльність щитовидної залози, посилює діяльність надниркових і статевих залоз. Збільшення секреції статевих гормонів саме і сприяє розвитку так званих вторинних статевих ознак [1, с. 18–20]. Статеве дозрівання тривалий процес і має певні стадії, кожна з яких характеризується специфікою функціонування залоз внутрішньої секреції та організму в цілому. Стадії визначаються за сукупністю первинних і вторинних статевих ознак. У *неповнолітніх виділяють 5 стадій статевого дозрівання*: 1) *передпубертатна стадія або період дитинства*, охоплює весь період життя дитини, що безпосередньо передують статевому дозріванню: у дівчаток – до 8–9 років; у хлопців ця стадія триває на 1,5–2 роки більше, а саме до 9–10 років. У крові як хлопчиків, так і дівчаток цього вікового періоду спостерігається однакова кількість обох статевих гормонів (андрогенів і естрогенів), похідних тільки надниркових залоз. У зв'язку з цим в організмі дітей залишаються недорозвинуті первинні статеві ознаки й повністю відсутній розвиток вторинних статевих ознак; 2) *стадія паранубертату або початок підліткового періоду*. У дівчаток це триває з 8–9 до 10–11 років і характеризується початком зростання внутрішніх статевих органів: матки, маткових труб, яєчників і піхви; в 10 років починається набухання молочних залоз; з'являється невелике оволосіння уздовж статевих губ. У хлопчиків ця стадія триває з 9–10 до 11–12 років і пов'язана зі збільшенням розмірів зовнішніх статевих органів і статевих залоз (збільшенням розмірів яєчок). З'являється також невелике оволосіння на лобку (однак волосся ще рідке й пряме). Як у хлопців, так і в дівчат в цей період посилюється виділення статевих гормонів, активізується функція надниркових залоз. З початком пубертату різко активізується гіпофіз, збільшуються його гонадотропна і соматотропна функції. Посилення секреції соматотропного гормону на цій стадії більше виражено у дівчаток, що обумовлює значну активізацію їх зростових процесів (дівчата починають переганяти на зріст хлопчиків). Таке прискорене зростання довжини тіла дітей дістало назву «пубертатного стрибка». У дівчаток «стрибок зростання» відбувається в 11–13 років, у хлопчиків – у 13–15. В зазначені періоди життя хлопців і дівчат природи довжини тіла різко збільшуються (другий період прискореного росту) і досягають 8–10 см за рік; 3) *стадія раннього пубертату або початок підліткового віку*. У дівчаток це період (з 12 до 13 років) полягає в подальшому рості внутрішніх і зовнішніх статевих органів, молочних залоз. Оволосіння поширюється у напрямку до лобка, з'являється в ділянці пахвових западин. Відбувається подальше збільшення вмісту в крові гонадотропних (фолікулоstimульних) гормонів гіпофізу. З 13 років може спостерігатись нерегулярне дозрівання окремих яйцеклітин і з'являються перші менструації. Такі менструації можуть продовжуватися до 7–9 днів, іноді супроводжуються значними болями, а подальше їх повторення звично затримується на декілька місяців, іноді на цілий рік і більше. У хлопчиків цей період триває з 13 до 14 років і пов'язаний з подальшим збільшенням яєчок та статевого члена (в основному в довжину). Волосся на лобку стає темнішим, грубішим, починає поширюватися на зони проміжності. Активізується функція статевих залоз. Зрілі чоловічі статеві клітки (сперматозоїди) починають утворюватися в яєчках вже у віці 13–14 років, тому в цей період можуть з'являтися перші мимовільні виверження сімені, що звичайно відбувається під час сну (полюції). У здорових хлопчиків, які нормально розвиваються, у віці 13–14 років спостерігається збільшення сосків і навіть незначне припухання рудиментів молочних залоз. Ці зміни пояснюються реакцією зачатків тканини молочної залози на різке збільшення виділення статевих гормонів, але ці явища скороминущі і самостійно зникають до 14–15 років; 4) *стадія пубертату або продовження підліткового віку*. У дівчаток це триває з 14 до 15 років, коли продовжують інтенсивно розвиватися статеві органи, завершується ріст і розвиток молочних залоз, триває оволосіння лобка та пахв за дорослим типом, але воно залишається менш поширеним. Дозрівання яйцеклітин у яєчниках у більшості дівчат поступово набуває певної періодизації, що сприяє нормалізації регулярних менструацій, але приблизно у 10–12 % дівчат віком 13–14 років менструальні цикли можуть ще бути нерегулярними. Тільки у віці 15–16 років функція яєчників у здорових дівчат звично набуває циклічного характеру, типового для дорослої жінки. Починає утворюватись достатня кількість статевих гормонів і менструації нормалізуються. Це

так званий фізіологічний період становлення менструальної функції. Слід підкреслити, що нерегулярні менструації після 15 років вказують на відхилення від нормального статевого розвитку і потребують спеціального лікарського обстеження. З 14 років у дівчат починаються зміни у розподілі жирової тканини: збільшується відкладення жиру на стегнах, в ділянці живота і плечового пояса, таким чином починає формуватися жіночий тип тіла. Помітні зміни відбуваються і в будові скелета, особливо кісток тазу, які значно збільшуються завширшки. На цій стадії посилено виробляються статеві гормони (естрогени), а вміст соматотропного гормону в крові знижується й темпи росту тіла дівчат знижуються; 5) *стадія постпубертату або настання біологічної статевої зрілості – юнацький період*. Під час цієї стадії, що припадає для дівчат на 16–17, а для хлопців на 17–18 років, анатомічні й функціональні перебудови, пов'язані зі статевим дозріванням, завершуються. У здорових дівчат, що нормально розвиваються, встановлюється регулярний нормальний статевий цикл і характерні жіночі форми тіла. У хлопчиків на стадії завершення пубертату остаточно розвиваються статеві залози та статеві органи, стабілізується утворення сперми, в основному завершується розвиток вторинних статевих ознак за типом чоловічого організму [2, с. 42–44; 3, с. 35–36].

Як зазначають педіатри, біологічну статеву зрілість не можна ототожнювати з соціальною зрілістю, хоча під час настання менструації дівчина може завагітніти, її організм ще не готовий до нормального статевого життя. В такій мірі це стосується і хлопців, у яких у сім'яній рідині можуть бути зрілі сперматозоїди. Статеве дозрівання підлітків навіть у фізіологічному плані відбувається протягом усього юнацького віку. Соціальною статевою зрілістю можна вважати тільки вік повного статевого дозрівання (дівчата після 17–18, а хлопці після 19–20 років), коли завершується формування особи і настає фізична, духовна та громадянська зрілість. Соціальна статева зрілість передбачає можливість не тільки зачати дитину, але й здатність батьків забезпечити якнайкращі умови для виношування і виховування дитини та в подальшого нормального всебічного розвитку [4, с. 31–32].

Суттєві поправки в періодизацію статевого розвитку неповнолітніх вносить акселерація, котра проявляється не тільки в прискоренні процесів росту і статевого дозрівання, але й у більш ранній морфологічній стабілізації. У зв'язку з цим слід вказати на відмінності між «епохальною» акселерацією, яка описує відмінності у поколіннях, і внутрішньо-груповою, яка розглядає осіб з різним рівнем розвитку в рамках одного покоління. Саме наявність тих підлітків, що рано дозрівають (акселератів) і тих, що пізно дозрівають (ретардантів), приводить до появи специфічних психологічних проблем підліткового віку. Так, І. С. Кон стверджував, що і дорослі, і ровесники сприймають акселератів як доросліших, а ретардантів, як менш дорослих. Більшість лідерів-старшокласників – акселерати, тоді як ретарданти або інфантильні й демонстративні, або, навпаки, замкнуті [5, с. 29]. Деякі вчені вважають, що в зв'язку з цим слід розглянути чотири крайніх варіанти: а) хлопчик, статеве дозрівання якого відбувається із запізненням. Цей підліток чудово розуміє, що він залишається дитиною, тоді як його друзі вже подорослішали. Він не може змагатися з іншими хлопцями, оскільки вони більші й сильніші за нього. Оцінка власної персони в нього катастрофічно знижується. Він страждає, побоюється з кимось поділитись своїми проблемами, сумнівами, соромиться з кимось порадитись. Неадекватно оцінюючи свій розвиток і ситуацію, такий підліток часто намагається продемонструвати всім оточуючим свої «чоловічі» якості, тим самим стаючи джерелом неприємностей у школі; б) дівчина-ретардантка опиняється в не менш скрутному становищі. Адже, порівнюючи себе зі своїми більш фізично розвиненими ровесницями, вона починає сумніватися в своїй фізичній привабливості, на цьому ґрунті у неї розвивається відчуття власної неповноцінності. І якщо ніхто не пояснить їй, що вона помиляється, вона може вирішити, що ніколи не подорослішає; в) дівчина-акселератка, яка раніше за інших входить у пору зрілості. Здавалося б, у даному випадку ситуація дає переваги й створює емоційний комфорт. Якщо ж урахувати, що дівчата й так випереджають хлопчиків у фізичному розвитку, то стає зрозуміло, що дівчина-акселератка самотня серед своїх однолітків, у яких ще немає проблем, що хвилюють її. Водночас до спілкування з дорослішими вона ще не готова. Якщо дівчина не отримує відповідної допомоги, виникають серйозні психологічні проблеми або передчасно дорослі форми поведінки як засіб розв'язання цих проблем; г) хлопець-акселерат, на відміну від дівчини-акселератки, має значні переваги в середовищі своїх ровесників. Він

стає фізично сильним саме тоді, коли його однолітки починають цінувати фізичну силу. Зростає його впевненість у собі в міру досягнення успіхів у спорті, а також завдяки популярності серед оточуючих. Ранній статевий розвиток ставить його в рівні умови з дівчатами свого класу, яких також хвилює сексуальність. Стійкість емоційної сфери, впевненість у собі, визнання з боку оточуючих вирізняють таких підлітків [6, с. 306].

Статевий розвиток неповнолітнього характеризується особливим психологічним станом. Незважаючи на неодноразові спроби позначити етапи психічного розвитку дитини, нині немає загальної системи їх періодизації, що пояснюється різним розумінням детермінації вікових ступенів цього процесу та критеріїв їх оцінювання. У дитячій психології виокремлюють такі вікові групи неповнолітніх: а) вік немовляти (до 1 року); б) раннє дитинство (від 1 до 3 років); в) дошкільний вік (від 3 до 6–7 років); г) молодший шкільний вік (від 6–7 до 11 років); д) підлітковий вік (від 11 до 15 років); е) рання юність чи старший шкільний вік (від 15 до 18 років) [7; 8, с. 127–135]. Кожен віковий період відрізняється особливою характеристикою, яку визначають такі чинники, як зміна становища неповнолітнього в родині і школі, нові форми його діяльності, зміна стилю виховання. У межах кожного віку спостерігаються значні індивідуальні розходження, тому він не має точних характеристик і не є категорією незмінною. Вікові психологічні особливості розвитку зумовлені конкретно-історичними умовами розвитку, спадковістю, певною мірою характером виховання, особливостями діяльності та стосунків з іншими людьми, що впливає передусім на специфіку переходу від одного вікового періоду до іншого. В межах нашого дослідження ми розглянемо особливості психологічного розвитку дитини у віці з 10–11 років до досягнення повноліття (18 років), тобто згідно з періодизацією розвитку, що застосовується в дитячій психології – це підлітковий (середній шкільний) та юнацький (старший шкільний) вік.

У психології підлітковий вік пов'язаний з перебудовою всього організму дитини, зумовленою насамперед статевим визріванням. Водночас підлітки підвищено збудливі, їхня поведінка нестійка, імпульсивна, дії часто нестримні, безконтрольні, неадекватні стимулам. Основний зміст та специфіку всіх сторін розвитку (фізичного, розумового, морального, соціального тощо) у підлітковому віці визначає перехід від отрочтва до дорослості. У всіх напрямках відбувається становлення якісних новоутворень внаслідок перебудови організму, трансформації взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, змісту морально-етичних норм, розвитку самосвідомості, інтересів, пізнавальної та навчальної діяльності. Соціальна активність підлітків спрямована насамперед на сприйняття та засвоєння норм, цінностей і способів поведінки, характерних для світу дорослих та стосунків між ними. Злам старих психологічних структур, характерний для цього віку, призводить до справжнього вибуху непокори, зухвальства, так званої «кризи тринадцятирічних». Найважливішим новоутворенням підліткового віку є становлення самосвідомості, яка характеризується передусім почуттям дорослості. Підліток вимагає визнання своєї самостійності, рівності з дорослими, хоча реальні фізичні, інтелектуальні й соціальні передумови для цього відсутні. Кардинальні зміни в структурі особистості підлітка зумовлюють його особливу чутливість до засвоєння норм, цінностей та способів поведінки, притаманних світу дорослих. У психології та педагогіці зазначається, що етапи формування особистості є одночасно й етапами розвитку її самосвідомості. Розвиток самосвідомості розпочинається ще з раннього дитинства. У підлітковому віці, що охоплює, на думку деяких авторів, період від 12 до 18 років, виникає особлива форма самосвідомості – рефлексія – прагнення усвідомлювати свої внутрішні психічні процеси. У старшому шкільному віці розвиток свідомості призводить підлітків до необхідності визначення свого місця серед інших членів суспільства [9, с. 78–79]. На думку В. С. Мухіної, в підлітковому віці (отрочтві) підліток проходить великий шлях у своєму розвитку: крізь внутрішні конфлікти з собою та з іншими, крізь зовнішні зриви він може здобути відчуття особистості. В цей період підліток починає повному оцінювати свої відносини з родиною, цінувати свої відносини з однолітками. У підлітковому віці у процесі фізичного, психічного та соціального розвитку разом з позитивними досягненнями закономірно виникають негативні утворення та специфічні психологічні складнощі. Самосвідомість, що розвивається саме в період отрочтва, робить людину особливо тривожною та невпевненою у собі [10, с. 345]. Підлітковий вік

характеризується як переломний, перехідний, критичний, як вік статевого визрівання. Вік насичений стресами і конфліктами, у якому домінує нестабільність, ентузіазм, панує закон контрастів. Порівнюючи себе з дорослими, підлітки діходять висновку, що між ними та дорослими ніякої різниці немає, вони прагнуть визнання своєї «дорослості» іншими особами. Це, зокрема, проявляється в тому, що підлітки починають наслідувати зовнішні ознаки дорослості (паління, вживання алкоголю, прагнення до дорослої моди тощо), підлітки-хлопчики рівняються на якості «справжнього чоловіка» тощо.

Юнацький вік – етап формування самосвідомості та власного світосприйняття, етап прийняття відповідальних рішень, етап людської близькості, коли цінності дружби, кохання та інтимної близькості можуть бути першочерговими. Юнацький вік – це наче «третій світ», що існує між дитинством та дорослістю. Юність виступає як період прийняття відповідальних рішень, що визначають все подальше життя людини: вибір професії та свого місця в житті, вибір сенсу життя, формування життєвої позиції тощо. Рання юність (15–18 років) період завершення фізичного дозрівання організму, завершальний етап початкової соціалізації особистості. Основне соціальне завдання на цьому етапі – вибір професії, соціальне та особистісне самовизначення. Проте самовизначення на цьому етапі ще не є завершеним, оскільки воно не пройшло перевірки життям. Тому до юності зараховують і вікову групу від 18 до 23–25 років. На цьому етапі людина вже повністю доросла як у біологічному, так і в соціальному плані. В період ранньої юності, порівняно з підлітковим, зростає рівень свідомого самоконтролю, хоч саме в цьому віці найбільше скаржаться на слабкість волі, залежність від зовнішніх впливів і такі характерологічні риси, як капризність, ненадійність, схильність легко й безпричинно ображатися тощо. У цей період принципово змінюється ставлення до власної особистості. Якщо для підліткового віку характерно бурхливий розвиток самосвідомості, то тепер ідеться вже про усвідомлення себе як неповторної особистості, з власними думками, переживаннями, почуттями, поглядами та оцінками. Загалом юність, особливо у повнолітньому віці – це період стабілізації особистості, вироблення системи стійких поглядів на світ і своє місце в ньому, особистісного і професійного самовизначення.

На узгодженість міжнародно-правових актів та національного кримінального законодавства звертає увагу, передусім, Конвенція РЄ про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. В ній містяться рекомендації щодо визначення віку, до якого заборонено залучення дітей до діяльності сексуального характеру, та зазначено, що її положення не спрямовано на врегулювання сексуальних стосунків за згодою між неповнолітніми. Керуючись ст. 3 Конвенції РЄ «Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення», *поняття «дитина» визначається, як «будь-яка особа віком до вісімнадцяти років»* [11]. Відтак, вітчизняному законодавству належить установити вік легального вступу у сексуальні відносини, який при цьому може бути нижчим за вік до досягнення якого особа вважається «дитиною». І саме з недосягненням легального віку вступу в сексуальні стосунки пов'язується встановлення кримінальної заборони на залучення дитини до діяльності сексуального характеру. На нашу думку, за основу для встановлення віку особи, з недосягненням якого статеве спілкування, у тому числі розпусні дії з нею мають криміналізуватися, слід обрати вісімнадцятирічний вік.

Загалом законодавство України традиційно використовує віковий критерій як універсальний щодо встановлення юридичних фактів, з якими пов'язують виникнення, розвиток та припинення різноманітних правовідносин. Так, у ст. 6 СК правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років. Неповнолітньою вважається дитина віком від 14 до 18 років. Згідно зі ст. 22 СК шлюбний вік для жінки встановлюється у сімнадцять, а для чоловіка – у вісімнадцять років. Особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають досягти шлюбного віку на день реєстрації шлюбу [12].

Правники, що пов'язують криміналізацію розбещення із недосягненням особою повноліття, аргументують свою позицію тим, що з досягненням повноліття статеве спілкування, у тому числі розпусні дії, з іншими дорослими особами – це повноцінні сексуальні відносини в соціальному і біологічному сенсі. Вони не тільки не створюють будь-якої небезпеки сексуальному партнеру, а навпаки сприяють його фізичному та психічному

розвитку. З настанням повноліття особа набуває право розпочати повноцінне статеве життя, що не порушує нормального фізіологічного і психічного морального розвитку особи [13, с. 165].

У чинному кримінальному законодавстві також є прив'язка до вікових критеріїв потерпілої особи як до конструктивної ознаки основного складу злочину, так і до кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки. Так, у ч. 1 ст. 150 КК потерпілими від експлуатації можуть бути тільки діти, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Як кваліфікуюча ознака звалтування у ч. 2 ст. 152 КК вказується вчинення цього злочину до неповнолітньої чи неповнолітнього, а в ч. 3 цієї ж статті – відносно малолітньої чи малолітнього/ Як бачимо, законодавець широко використовує віковий критерій. Тому застосування саме вікового критерію сприяє взаємній узгодженості віку потерпілої особи у розділі IV Особливої частини та гармонізації вікових ознак потерпілого усього КК [14].

Додаючи додаткових аргументів на користь підвищення віку потерпілої особи до 18 років, позначимо: **по-перше**, в сучасних умовах в Україні у цілому та в окремих її регіонах запроваджується комплекс організаційний, правових, виховних та інших заходів, спрямованих на забезпечення неповнолітніх від злочинів, пивного алкоголізму, наркотичної залежності тощо. Обмеження вільного пересування неповнолітніх містами після 22 години вечора, заборона продажу пива та цигарок неповнолітнім та інше, безумовно, сприяють відновленню правопорядку та суттєво знижують віктимність і криміногенність молодіжного середовища. Статева сфера життєдіяльності молоді її безпека дуже важлива щодо вразливості, особливо маючи на увазі значну латентність учинених статевоїх злочинів проти неповнолітніх. Пропозиція щодо підвищення віку потерпілої особи від розбещення неповнолітнього до вісімнадцяти років, відтак, є актуальною та витребуваною сучасною суспільно-правовою думкою. **По-друге**, вищенаведені періодизація фізіологічного та психологічного розвитку дитини та пов'язані з нею особливості психофізичного статевого становлення особистості не виокремлюють досягнення 16-річного віку, як певного рубіжного підсумку розвитку неповнолітніх, навпаки, період з 15 до 18 років, що визначається як рання юність, виступає періодом завершення фізичного дозрівання організму. **По-третє**, у кримінальному законодавстві багатьох країн відповідальність за розбещення неповнолітніх установа виключно для осіб, що досягли вісімнадцятирічного віку. **По-четверте**, за матеріалами дослідженої судової практики, потерпілими від розпусних дій були особи, що не досягли шістнадцятирічного віку, загалом 236 (100%) неповнолітніх, серед котрих дівчат – 145 осіб або 61,3%, хлопців – 91 особа або 38,7%. За віком дівчата розподілилися: до 12 р. – 39 осіб або 26,7%; до 14 р. – 70 осіб або 48,2%; до 16 р. – 36 осіб або 24,1%; хлопці до 12 р. – 26 осіб або 29,2%; до 14 р. – 44 особи або 49,0%; до 16 р. – 21 особа або 21,8%. Таким чином, законодавець покладає всю повноту соціального контролю за сексуальними відносинами у суспільстві на повнолітніх членів. Заперечуючи за неповнолітніми повноцінне соціальне та фактичне усвідомлення всіх негативних наслідків їхніх передчасних сексуальних відносин зі своїми однолітками, з одного боку, та дорослими особами – з іншого. **По-п'яте**, визнаючи потерпілою від розпусних дій особу, яка не досягла шістнадцятирічного віку, законодавець штучно позбавив кримінально-правового захисту осіб, що з об'єктивних причин не досягли статевої зрілості й перебувають в активній фазі статевого розвитку. Досліджуючи питання про доцільність заміни ознаки статевої зрілості віковою ознакою, С. В. Чмут обґрунтовує його на результатах багатьох судово-медичних досліджень, що свідчать про таке – статева зрілість у підлітків здебільшого настає з 18 років, статеві зносини з цього віку не становлять небезпеки і не завдають шкоди формуванню здорової повноцінної людини [15, с. 83]. Цей дослідник доводить, що за результатами багатьох судово-медичних досліджень статева зрілість настає: з 13 років – у 3%, з 14 років – у 8%; з 15 років – 30%, з 16 років – у 40% обстежених на предмет статевого стану малолітніх та неповнолітніх осіб. З досягненням 18 років більшість осіб як жіночої, так і чоловічої статі – це статевозрілі особи. Отже, досягнення зазначеного віку свідчить не тільки про статевозрілий стан, а й про набуття необхідних знань та певного життєвого досвіду. По-шосте, судова практика зорієнтована на незастосування кримінального покарання в разі вчинення розпусних дій неповнолітніми між собою.

Висновки. Упровадження пропозиції щодо підвищення віку потерпілої особи від розпусних дій до вісімнадцятирічного віку, з одного боку, заповнює вакуум кримінально-

правового захисту статевої недоторканості від розпусних дій неповнолітніх осіб віком з 16 до 18 років, з іншого – усуває змістовну невідповідність назви ст. 156 КК «Розбещення неповнолітніх» із диспозицією ч. 1 ст. 156 КК як «учинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку».

Список використаних джерел:

1. Августин Юзеф. Сексуальна інтеграція : навч. посіб. / Юзеф Августин. – Львів : Свічадо, 1999. – 230 с.
2. Васильева В. Е. О физическом развитии детей и подростков : монография / В. Е. Васильева. – М. : Здоровье, 1969. – 364 с.
3. Исаев Д. Н. Психогигиена пола у детей : руководство для врачей / Д. Н. Исаев, В. Е. Каган. – Л. : Медицина, 1986. – 336 с.
4. Колбановский В. Н. О половом воспитании подрастающего поколения / В. Н. Колбановский // Советская педагогика. – 1964. – № 3. – С. 27–32.
5. Кон И. С. Феномен сексуальности в современной культуре: Эрос и Логос : матер. научн.-практ. конференции (Москва, 13–14 мая 2003 г.). – М. : Российский институт культурологии, 2003. – С. 21–43.
6. Мани Дж. Сексуальная ориентация / Дж. Мани, П. Такер : Сексология (хрестоматия). – СПб. : Питер, 2001. – 512 с.
7. Волкова Н. П. Педагогіка [Електронний ресурс] : навч. посібн. / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 452 с. – Режим доступу : http://ebk.net.ua/Book/pedagogics/volkova_pedagogika/part1/1401.htm/
8. Задесянець М. П. Вікові особливості розвитку та виховання дітей : навч. посіб. / Задесянець М. П. – К. : Педагогіка, 2003. – 192 с.
9. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посібн. / Заброцький М. М. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
10. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество : учебник / Мухина В. С. – 3-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр «Академия», 1998. – 456 с.
11. Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення: Конвенція Ради Європи від 25.10.2007 р. [Електронний ресурс] / Офіційний інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.
12. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради. – 2002 – № 21–22. – Ст. 135.
13. Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 3 т. / Наумов А. В. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – Т. 2 (Особенная часть). – Гл. I–X. – 504 с.
14. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5 // Офіційний інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clientsvs.nsf/0/1A4F0DE6ACD2C759C225747A0031F4E0?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=1A4F0DE6ACD2C759C225747A0031F4E0&Count=500&/>.
15. Чмут С. В. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості : дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Сергій Володимирович Чмут. – Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 239 с.

